

Palvelustrategian vaikutusten ennakoarvioinnin laatimisen tueksi

Lain sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021) 7 §:n mukaisesti hyvinvointialueen on otettava päätöksenteossaan huomioon päätöksensä arvioidut vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin.

Kanta-Hämeen hyvinvointialueen aluehallitus on kokouksessaan 14.4.2023 § 118 käsitellyt hyvinvointialueella tehtävää vaikutusten ennakoarviointia. Asiassa tehdyn päätöksen mukaan Kanta-Hämeen hyvinvointialueella vaikutusten ennakoarviointi tehdään pääsääntöisesti, kun päätös kohdentuu:

- laajaan väestönsosaan tai tiettyyn erityisryhmään kohdistuvissa toiminnan tai palvelurakenteen muutosten valmistelussa;
- päätöksellä on välittömiä ja/tai pitkän aikavälin vaikutuksia väestön hyvinvointiin, terveyteen tai turvallisuuteen;
- päätös on toiminnallisesti tai taloudellisesti merkittävä.

Niin ikään Kanta-Hämeen hyvinvointialueen hallintosäännön lautakuntia koskevien pykälien (12–14 §) mukaan lautakuntien tehtävänä on suorittaa merkittävistä päätettävistä asioista aluehallituksen antaman ohjeistuksen mukaisesti vaikutusten ennakoarviointi. Vastuu ennakoarvioinnin toteuttamisesta on valmistelijoilla ja esittelijällä.

Edellä olevan pohjalta voidaan palvelustrategiaa koskevan vaikutusten ennakoarvioinnin tueksi todeta, että:

1. Vaikutusten ennakoarvioinnin tarkoituksena on antaa päätöksentekijöille tietoa päätöksen todennäköisistä vaikutuksista useasta eri näkökulmasta, jotta voidaan tehdä pitkäjänteisiä ja vaikuttavia päätöksiä. Kun palvelustrategian vaikutuksia arvioidaan ennalta, päättäjien tulee tarkastella useita erilaisia vaikutuksia samanaikaisesti ja kokonaisvaltaisesti. Päätöksiä valmisteltaessa ja tehtäessä tulee ottaa huomioon mm. miten ne vaikuttavat hyvinvointialueen asukkaisiin/asiakkaisiin, ympäristöön, organisaatioon ja henkilöstöön sekä talouteen. Arvioidessaan palvelustrategian vaikutuksia Kanta-Hämeen asukkaisiin ja hyvinvointialueen asiakkaisiin, on kunkin lautakunnan hyvä kiinnittää huomiota etenkin lautakunnan toimialaan kohdentuviin näkökulmiin ja kokonaisuuksiin.
2. Palvelustrategian vaikutusta on hyvä arvioida ennalta sekä lyhyellä, että pitkällä aikajänteellä. Vaikutuksia voidaan arvioida esimerkiksi budjettivuoden, valtuustokauden tai valtuustokauden ylittävällä aikajänteellä.
3. Palvelustrategiaa arviotaessa ns. vaihtoehtoisia päätösesityksiä, joita voitaisiin keskenään vertailla, ei ole. Arviotaessa palvelustrategian vaikutuksia niin sanottu nollavaihtoehto, eli kuvaus siitä mitä tapahtuisi, jos asiaan ei puututtaisi, olisi se, että toiminta jatkuu nykyisellään ja palvelustrategiassa kuvattuja muutoksia ja toimenpiteitä ei tehtäisi. Koska palvelustrategia on merkittävä asiakirja, on sen vaikutuksia siksi syytä arvioida ennakkoon.
4. Palvelustrategian vaikutuksia ja sen merkittävyyttä arvioidaan seuraavan asteikon mukaisesti:
++ selkeä positiivinen / + lievä positiivinen / 0 neutraali / – lievä negatiivinen / – – selkeä negatiivinen.

Em. arvioinnin lisäksi on tarkoitus kirjata keskeisiä nostoja, joita arvioinnin taustalla tunnustetaan (myönteiset/kielteiset/neutraalit huomiot)

5. Eri näkökulmista tapahtuvan arvioinnin yhteydessä lautakunta voi oman harkintansa mukaan käyttää lapsivaikutusten arviointiin sisältyviä näkökulmia täydentämään arviointia.

Lapsivaikutusten arvioinnin näkökulmat ovat:

- Vaikutukset johonkin tiettyyn lasten tai nuorten (erityis-)ryhmään, kuten haavoittuvassa asemassa olevat lapset
- Lasten tai nuorten tasapainoinen kasvu ja kehitys, kuten myönteinen itsetunto, sosiaaliset taidot sekä oppimisedellytysten kehittyminen
- Lasten ja nuorten asuminen tai kasvuympäristö
- Lasten ja nuorten mahdollisuudet liikuntaan ja liikkumiseen
- Lasten ja nuorten ihmissuhteet
- Lasten ja nuorten mahdollisuus harrastaa tai viettää vapaa-aikaa sekä lapsen oikeus lepoon ja leikkiin
- Lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet
- Lasten ja nuorten hyvinvointi, terveys ja terveysterot
- Lasten ja nuorten turvallisuus tai turvallisuuden tunne
- Vaikutukset lasten ja nuorten perheiden aikuisiin
- Vaikutukset perheiden elintasoon, toimeentuloon ja taloudelliseen tilanteeseen
- Vaikutukset varhaiskasvatukseen ja lasten mahdollisuudet osallistua ja saada laadukasta varhaiskasvatusta
- Vaikutukset lasten ja nuorten opetukseen ja koulunkäyntiin
- Lasten, nuorten ja perheiden arjen sujuvuus
- Moninaisten lasten ja nuorten yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja syrjimättömyys (ml. alueelliset erot)
- Päätöksen kohteena olevien lasten ja nuorten arviot vaikutuksista

1. Näkökulma: Kohdistuvatko vaikutukset asukkaisiin/asiakkaisiin?	Palvelustrategia vaikuttaa				Millainen vaikutus arvioidaan olevan?				
	lyhyellä aikajänteellä (budjetti-vuosi)	pitkällä aikajänteellä (valtuustokausi tai sen jälkeen)	Sillä ei ole vaikutuksia	Ei voida arvioida	Palvelustrategian vaikutuksen arvioitu merkittävyys				
					++ selkeä positiivinen	+ lievä positiivinen	0 neutraali	- lievä negatiivinen	-- selkeä negatiivinen
Hyvinvointi, terveys ja terveyserot <ul style="list-style-type: none"> Elintapoihin (esim. ravitsemukseen, päihteiden käyttöön, liikuntaan, virkistäytymiseen, riskikäyttäytymiseen) Erityisesti johonkin haavoittuvaan väestöryhmään? (esim. lapset ja nuoret, työttömät, ikääntyneet, pitkäaikaissairaat ja vammaiset, asunnottomat, pienituloiset ja maahanmuuttajat) 	X	X	-	-		X	-		-
Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo mm. sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen ja kieliryhmiin liittyen	-	X	-	-	-	X	-	-	-
Osallisuus, yhteisöllisyys ja vaikuttamismahdollisuudet <ul style="list-style-type: none"> Sosiaaliin tai kulttuuriin elinolosuhteisiin (esim. yhteisöllisyyteen, osallisuuteen tai eriarvoisuuteen) 	X	X	-	-	X		-	-	-
Turvallisuus Arjen turvallisuus, psyykinen, sosiaalinen ja fyysinen turvallisuus	X	X	-	-	-	X		-	-
Työllisyys ja toimeentulo Toimeentuloon tai koulutusmahdollisuuksiin (esim. kotitalouksien taloudelliseen asemaan, asiakasmaksuihin, siirtymävaiheisiin, opiskelupaikkoihin)	X	X	-	-	-	-	X		
Palveluiden saatavuus ja saavutettavuus sekä digitaalinen esteettömyys	X	X	-	-	-		-	-	X

Merkittävyyden (+/-/0) lisäksi kirjoitetaan mahdolliset

- myönteiset huomiot:
- kielteiset huomiot
asiakasmaksut vaikuttavat kotitalouksien taloudelliseen asemaan merkittäväksi
- neutraalit huomiot

2. Näkökulma: Kohdistuvatko vaikutukset ympäristöön?	Palvelustrategia vaikuttaa				Millainen vaikutus arvioidaan olevan?				
					Palvelustrategian vaikutuksen arvioitu merkittävyys				
	lyhyellä aikajänteellä (budjettivuosi)	pitkällä aikajänteellä (valtuustokausi tai sen jälkeen)	Sillä ei ole vaikutuksia	Ei voida arvioida	++ selkeä positiivinen	+ lievä positiivinen	0 neutraali	- lievä negatiivinen	-- selkeä negatiivinen
Ilmasto ja hiilijalanjälki	X	X	-	-	-	-	-	-	X
Ympäristön terveellisyys / hyvinvointivaikutukset, viihtyisyys ja turvallisuus, virkistyskäyttö	-		-	X	-	-	-	-	-
Varautuminen, huoltovarmuus, fyysinen elinympäristö (esim. asuinolosuhteisiin, ilman tai veden laatuun, jätteiden käsittelyyn, meluun, hajuun, turvallisuuteen, viihtyvyyteen)	X	X	-	-	-		X	-	-

Merkittävyyden (+/-/0) lisäksi kirjoitetaan mahdolliset

- myönteiset huomiot
toimivat digipalvelut voivat myös vähentää ympäristövaikutuksia
strategiassa on huomioitu varautumiseen liittyviä tekijöitä
- kielteiset huomiot
keskittäminen vaikuttaa kielteisesti varautumiseen
- neutraalit huomiot

3. Näkökulma: Kohdistuvatko vaikutukset organisaatioon / henkilöstöön?	Palvelustrategia vaikuttaa				Millainen vaikutus arvioidaan olevan?				
	lyhyellä aikajänteellä (budjetti-vuosi)	pitkällä aikajänteellä (valtuustokausi tai sen jälkeen)	Sillä ei ole vaikutuksia	Ei voida arvioida	Palvelustrategian vaikutuksen arvioitu merkittävyys				
					++ selkeä positiivinen	+ lievä positiivinen	0 neutraali	- lievä negatiivinen	-- selkeä negatiivinen
Organisaation tehtävien määrä, laatu ja menettelytavat	X	X	-	-	-	-	X	-	-
Henkilöstön määrä, asema ja osallisuus	X	X	-	-	-	-	X	-	-
Henkilöstön työkyky, hyvinvointi, turvallisuus, osaaminen ja yhdenvertaisuus	X	X	-	-	-	-	-	X	-
Kumppanuudet • hyvinvointialue/kunta, järjestöt, yritykset ja yhteisöt, organisaatioiden väliset suhteet	X	X	-	-	-	X	-	-	-

Merkittävyyden (+/-/0) lisäksi kirjoitetaan mahdolliset

- myönteiset huomiot
 - o työtehtävien kehittyminen, muutosmahdollisuudet
 - o uusien tekniikoiden ja toimintatapojen lisääntyminen
 - o henkilöstöä osallistetaan /osallistettu valmistelussa
 - o osallistamisen jatkuvuus
 - o uusien toimintatapojen etsiminen kumppanuuksissa – vähentää painetta hva-palveluissa
- kielteiset huomiot
 - o tehtävät/hlö lisääntyvät, resurssit eivät kehity tehtävämäärien mukaisesti
 - o em. painottuvat erityisesti perustehtävissä
 - o henkilöstön määrän mahdollinen vähentyminen
 - o asiakasprofiilin muutos – vaikutus yksintyöskentelyn turvallisuuteen
 - o merkittäviä vaikutuksia järjestöihin (avustuksien leikkaaminen)
- neutraalit huomiot

4. Näkökulma: Kohdistuvatko vaikutukset talouteen, elinvoimaan?	Palvelustrategia vaikuttaa				Millainen vaikutus arvioidaan olevan?					
	Palvelustrategian vaikutuksen arvioitu merkittävyys									
	lyhyellä aikajänteellä (budjettivuosi)	pitkällä aikajänteellä (valtuustokausi tai sen jälkeen)	Sillä ei ole vaikutuksia	Ei voida arvioida	++ selkeä positiivinen	+ lievä positiivinen	0 neutraali	- lievä negatiivinen	-- selkeä negatiivinen	
Organisaation talouden kestävyys	X	X	-	-	-		X	-	-	
Yritysten toimintamahdollisuudet ja niiden välinen kilpailu sekä markkinoiden toimivuus	X	X	-	-	-	-	X	-	-	
Elinvoima	X	X	-	-	-	-	-	X	-	
Tuottavuus	X	X	-	-	-	X	-	-	-	
Palvelutuotannon ja elinkeinorakenteen muutos	X	X	-	-	-	X	-	-	-	

Merkittävyyden (+/-/0) lisäksi kirjoitetaan mahdolliset

- myönteiset huomiot
- kielteiset huomiot
- neutraalit huomiot
 - talouden tasapainottamisen vaikutukset ja valtion ohjauksen epäselvyys vaikeuttaa vaikutusten arviointia